

УДК 82–3(477+450)
DOI 10.31494/2412-933X-2018-1-6-36-41

**Aesthetic accents in the mythopoetics of the diaries
of Halyna Pahutiak and Tonino Guerra**

**Естетичні акценти в міфопоетиці щоденників
Галини Пагутяк і Тоніно Гверри**

Halyna Bokshan,

Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor

Галина Бокшань,

кандидат філологічних наук,
доцент

alebo@ukr.net

orcid.org/0000-0002-7430-8257

Kherson State Agricultural University *Херсонський державний аграрний
університет*

✉ 23 Stritenska St.,
Kherson 73000

✉ вул. Стрітенська, 23
м. Херсон, 73000

Original manuscript received September 17, 2018

Revised manuscript accepted October 12, 2018

ABSTRACT

The purpose of the paper is to find out aesthetic accents in the mythopoetics of H. Pahutiak's and T. Guerra's diaries and establish typological resemblances in the writers' works. The topicality of the research is explained by the lack of the papers devoted to examining the prose of both authors in a comparative aspect. The study pays attention to explicating and implicating aesthetic phenomena in H. Pahutiak's and T. Guerra's diaries, vividly manifesting typological parallels. Firstly it accentuates the resemblance at the genre level: the diary notes allow concentrating the spiritual autobiographical experiences of the authors "inclined to voluntary exile". The paper highlights the biographical parallels consisting in the choice of the places for solitude: both artists prefer the territories possessing "hermeticism" and the attributes of paradise topoi. It stresses that the aesthetic categories of beauty and ugliness are identical to the mythological opposition of natural and artificial in H. Pahutiak's and T. Guerra's diaries, they oppose nature and civilization, and see a threat for being authentic in the present progress. The research establishes that H. Pahutiak's and T. Guerra's values have an oriental vector: both artists consider Eastern culture to be a pattern of the Universal harmony and admire Sei Shonagon's works. Typological parallels are evident in the writers' considering nature phenomena to be the objects with immanent aesthetic value: their diaries concentrate the observations of the environment which reflect the understanding of spiritual states as the embodiment of natural cycles that is inherent to mythical thinking. There are also analogies in H. Pahutiak's and T. Guerra's diaries at the imagery level, namely, the image of a garden is recurring in the literary prose of the Ukrainian writer and it acquires the value of a mythopoetic symbol, and in the diaries of the Italian artist it reflects his interest to arranging "The Garden of forgotten fruit" in Pennabilli. This allows the conclusion that H. Pahutiak's and T. Guerra's diaries manifest the similarity of their aesthetic tastes, values and ideals, and also typological resemblances at genre, thematic and imagery levels.

Keywords: *aesthetic accents, lyrical diary, mythopoetics, comparative studies, typological resemblances, biographical parallels, orientalism.*

Творчі доробки української письменниці Г. Пагутяк та італійського митця Т. Гверри відображають гостроту естетичного чуття, спрямованого на пошуки і збереження прекрасного у світі, спотвореному сучасною цивілізацією. Маючи особливу оптику світобачення і витончений художній смак, вони легко вихоплюють естетичні феномени у довклілі та експлікують або імплікують їхню цінність у своїх творах. Виразні аналогії у прозі цих митців спонукають розглянути естетичні акценти в їхній міфопоетиці у порівняльному аспекті. Зацікавленість літературними збігами в художній прозі української письменниці та зарубіжних авторів виявили А. Артюх (2006) (увага дослідниці, зокрема, була зосереджена на специфіці образів Бібліотеки у творах Г. Пагутяк і Х. Л. Борхеса) та Д. Хохель (2014) (у її дисертації визначено особливості епітетарію у фентезійних творах української мисткині та С. Кларк). У наших розвідках (Бокшань, 2014, 2016) компаративний підхід було застосовано до вивчення прози Г. Пагутяк і Р. Бредбері, Дж. Фаулза та ін. Попри значний інтерес до творчих доробків Г. Пагутяк та Т. Гверри у сучасному вітчизняному та зарубіжному літературознавстві, питання типологічних паралелей у художній прозі й есеїстиці української авторки та італійського письменника наразі залишається без належної уваги. Отже, актуальність нашої розвідки зумовлена тим, що назріла потреба долучитися до заповнення цієї лакуни в компаративістських студіях, дослідивши особливості творчих перегукув у їхніх текстах на естетичному рівні.

Мета статті – виявити естетичні акценти в міфопоетиці ліричних щоденників Г. Пагутяк і Т. Гверри та визначити типологічні збіги в діаріюшах письменників.

Для досягнення поставленої мети спиратимемося на принципи зіставної компаративістики, що передбачає виявлення тематичних, образних, стильових і жанрових подібностей і відмінностей на синхронічній площині (Будний, 2008). У центрі уваги нашого дослідження перебуватимуть біографічні паралелі в долях Г. Пагутяк і Т. Гверри, що на творчому рівні оприсутнилися у літературних збігах, та своєрідність творчих особистостей кожного з митців.

Обидва автори обрали жанр ліричного щоденника для фіксації спостережень за явищами побутового життя, що уможливило відображення їхніх естетичних концепцій та “безпосередню передачу читачеві власної точки зору на навколишній світ” (Волков, 2001). Г. Пагутяк і Т. Гверра схильні до “добровільного екзилію” (Пагутяк, 2013): українська авторка шукає усамітнення в рідному Урожі, тоді як італійський письменник на схилі літ “з головою поринув у драму спокою” в містечку Пеннабіллі (Гверра, 2017). Обидві місцини у їхніх ліричних щоденниках постають проєкціями Космосу, відповідно гори Ласки й Карпеня – втіленнями світової осі. У діаріюшах “Кожен день – інший” та “Дощ на повінь” Уріж і Пеннабіллі наділені окремими атрибутами райських топосів: у них уможливується відновлення вроджені первозданності, що є запорукою підтримання рівноваги у Всесвіті. Г. Пагутяк зізнається, що в Урожі повертається “до своєї справжньої сутності” (Пагутяк, 2013). У спогадах Т. Гверри

відчувається сентимент до природності як передумови гармонії: “Можливо, я теж нині, коли приїжджаю в забуті куточки в долині Марек’ї та зупиняюся побалакати з самотніми старими, яким властивий особливий, первозданий спосіб життя і сприйняття світу, можливо, я теж живлюся їхньою щасливою простотою” (Гверра, 2017).

У щоденниках Г. Пагутяк і Т. Гверри естетичні категорії прекрасного й потворного ототожнюються з міфологічною опозицією природного та штучного. Як у художній прозі, так і в есеїстиці Г. Пагутяк протиставляє природу та цивілізацію, вбачаючи в сучасному прогресі загрозу для справжності: “Будь-яка цивілізованість – штучна, і природність – завжди краща” (Пагутяк, 2013). У її творах рукотворне часто виглядає потворним і примітивним. Естетичні інтенції Т. Гверри також спрямовані у бік природного: “Мій пошук місцин, якомога більш незайманих і диких, пов’язаний насамперед із бажанням відчутти атмосферу Творення світу. Відкрити в собі первозданну, тваринну простоту сприйняття” (Гверра, 2017).

Естетичні цінності Г. Пагутяк і Т. Гверри мають орієнтальний вектор: обидва митці вбачають у культурі Сходу взірць космічної гармонії. Найповніше зацікавленість української письменниці орієнтальними традиціями відображена у збірці “Мій Близький і Далекий Схід”, утім у її щоденникових записах також неодноразово акцентовано духовну спорідненість із ними: “Не знаю, куди сягає моє коріння, але Схід завжди мене зачаровував, несамовито притягував до себе. Можливо, це тому, що я не люблю швидких змін, суєтності, надмірної цивілізованості, дріб’язковості” (Пагутяк, 2013). Подібне замилювання Сходом як утіленням ідеалу злагодженого співіснування з природою плекав і Т. Гверра: “Схід – це не тільки географічна зона. Схід – це також улоговина в нашій свідомості. Схід – це обтічна позиція відносно вертикального світу. Схід – це увага до тремтіння одного листочка” (Гверра, 2017).

У контексті зацікавленості орієнталізмом природним видається пієтет обох авторів до творчості Сей Сьонагон. Розмірковуючи у передмові до книги “Кожен день – інший” над генологічною природою своїх щоденникових нотаток, Г. Пагутяк згадує жанр, у якому творила японська мисткиня: “Я не кажу, що написала дзуйхіцу, але відчуваю з ним кровну спорідненість, відколи відкрила для себе Сей Сьонагон” (Пагутяк, 2013). В есеї “Рукави, вологі від роси” письменниця підкреслює особливість східної літератури, у якій понад усе “цінувалась свіжість сприйняття та інтерпретації явищ та речей навколишнього світу” (Пагутяк, 2014). Споглядання кучугури снігу на власному подвір’ї викликало в Т. Гверри асоціації з прозовим образом японської авторки: “Упродовж кількох днів годинами дивлюся на неї в товаристві придворних дам, змальованих великою Сей Шьонагон. Іноді вони були зі мною, але частіше я був із ними та принцесою Тейші, яка в тисячному році звеліла зробити піраміду зі снігу в парку, що прилягав до саду імператорського палацу” (Гверра, 2017).

Явища природи Г. Пагутяк і Т. Гверра сприймають як об’єкти,

наділені іманентним естетичним значенням. Вони фіксують у щоденникових нотатках спостереження за доквіллям (за опаданням листя, цвітінням дерев, снігом і дощем), що відображають властиве міфомисленню сприймання душевних станів як утілення природних циклів. Г. Пагутяк підкреслює живильну та відновлювальну здатність води: “Цілу ніч падав дощ і нарешті пробудив землю. Я виглянула у вікно й побачила зелену траву. Тепер є на чому спочити втомленим очам. Таке саме повільне оновлення відбувається і в мені” (Пагутяк, 2013). Схожу очищувальну силу завважує Т. Гверра у снігові: “Іде сніг, і мені вибілюються думки” (Гверра, 2017).

Усамітнення в Урожі та Пеннабіллі сприяє гармонійному спілкуванню з природою, що виявляється у турботливому ставленні до рослин і тварин. У засніжену пору Г. Пагутяк підвищує на балконі сало для синичок, а Т. Гверра залишав на деревах хурму та мушмулу, щоби втамувати голод птахів, накривав плівками герані й захищав парасолькою персикове дерево. У щоденниках і художній творчості обох авторів оприсутнюється ідея рівності усіх живих істот. Т. Гверра, зокрема, наголошував: “Амбіції й почуття зверхності мають ослабнути в людині настільки, щоб вона досягла розуміння всіх інших життів. Світ навколо нас єдиний у своїй цілісності, і все суще на землі має рівні права. <...> Життя – це подих, що міститься навіть в окремому листочку. Треба відчувати страждання квітки так само, як і знак дружби, що приносять нам пахощі” (Гверра, 2017).

У щоденнику Г. Пагутяк пише про плекання саду: “Я також створювала сади. Вони були далекими від досконалості, але плоди їхні смакували мені найбільше ” (Пагутяк, 2013). Образ саду в її художній прозі стає лейтмотивним і набуває значення міфопоетичного символу. Т. Гверра облаштував у Пеннабіллі “Сад забутих плодів”, у якому посадив рідкісні рослини з усіх куточків Італії. Саме в такій місцевості письменник відчував первозданну єдність із природою: “Настрій наших бесід має визначатися атмосферою, яку створюють пори року й відгомони краєвидів, у яких вони змінюються” (Гверра, 2017).

Споглядання призахідного сонця – естетичне дійство, наповнене глибоким філософським сенсом у багатьох художній творах та есеях Г. Пагутяк. У щоденнику письменника згадує про “один з найдивовижніших заходів сонця в Урожі”: “Контраст між чорним, темно-сірим і жовтим та золотим. І над лісом – там, де сідає сонце, – світла смуга, а над нею чорна” (Пагутяк, 2013). Т. Гверра так само насолоджувався магією цього видовища: “З місця, у якому стоїть наш будинок, ми спостерігаємо дивовижно мальовничі картини заходу сонця” (Гверра, 2017). Для італійського письменника ця споглядальність – можливість вийти за межі тілесного й відчути трансцендентну єдність із природою: “Я добре почувуюся в атмосфері заходу сонця, бо тоді я здаюся собі невід’ємною частиною надвечір’я. <...> Я від усього звільняюся, ні за що не чіпляюся” (Гверра, 2017).

Таким чином, щоденники Г. Пагутяк і Т. Гверри оприявнюють схожість естетичних смаків, цінностей та ідеалів. Одним із

найвиразніших утілень прекрасного у творчості митців постає образ саду як місця “приятного спілкування людей, рослин і звірів, їх повного взаєморозуміння” (Пагутяк, 2010). Орієнтальні мотиви у їхніх діаріюшах засвідчують гостроту естетичних відчуттів, властиву східній культурі. Подібні естетичні акценти помітні й у новелах письменників, що спонукає до подальшого дослідження типологічних збігів.

Література

1. Артюх А. Ідея “всесвітньої бібліотеки” в інтерпретації Галини Пагутяк / А. Артюх // Наукові праці : Науково-методичний журнал. – Вип. 46. – Т. 59. Філологія. Літературознавство. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2006. – С. 48–52.
2. Бокшань Г. Проблема ідентичності творчої особистості у повістях “Спалене листя” Галини Пагутяк і “Вежа з чорного дерева” Джона Фаулза / Г. Бокшань // Літературний процес: методологія, імена, тенденції : збірник наукових праць (філол. науки). – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. – №7. – С. 147–151.
3. Бокшань Г. Філософсько-релігійні мотиви в антиутопіях “Господар” Галини Пагутяк і “Марсіанські хронічки” Рея Бредбері // Південний архів. Філологічні науки : збірник наукових праць. – Вип. LX. – Херсон : ХДУ, 2014. – С. 105–109.
4. Будний В. Порівняльне літературознавство: підручник / В. Будний, М. Ільницький. – К. : Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2008. – 430 с.
5. Гверра Т. Дощ на повінь // Сад забутих плодів / Т. Гверра. – Львів : Видавництво Старого Лева, 2017. – С. 5–74.
6. Лексикон загального та порівняльного літературознавства / за ред. А. Волкова. – Чернівці : Золоті литаври, 2001. – 636 с.
7. Пагутяк Г. Брама для солі й вітру // Потонулі в снігах / Г. Пагутяк. – Львів : ЛА “Піраміда”, 2010. – С. 87–183.
8. Пагутяк Г. Кожен день – інший : щоденник / Г. Пагутяк. – Львів : ЛА “Піраміда”, 2013. – 192 с.
9. Пагутяк Г. Мій Близький і Далекий Схід : повість та есеї / Г. Пагутяк. – Львів : ЛА “Піраміда”, 2014. – 136 с.
10. Хохель Д. Епітетарій сучасного англійського й українського історичного фентезі (твори С. Кларк і Г. Пагутяк) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.05 “Порівняльне літературознавство”. – К., 2014. – 20 с.

References

1. Artiukh, A. (2006). Ideia “vsesvitnoi biblioteki” v interpretatsii Halyny Pahutiak. [The Idea of “the Universal Library” in Halyna Pahutiak’s Interpretation] *Naukovi pratsi : Naukovo-metodychnyi zhurnal*, 46 (59), 48–52.
2. Bokshan, H. (2014). Filosofska-relihiini motyv v antyutopiakh “Hospodar” Halyny Pahutiak i “Marsianski khroniky” Reia Bredberi [Philosophical and Religious Motifs in the Anti-utopias “The Master” by Halyna Pahutiak and “The Marsian Chronicles” by Ray Bradbury]. *Pivdennyi arkhiv. Filolohichni nauky : zbirnyk naukovykh prats*, LX, 105–109.
3. Bokshan, H. (2016). Problema identychnosti tvorchoi osobystosti u povistiakh “Spalene lystia” Halyny Pahutiak i “Vezha z chornoho dereva” Dzona Faulza [The Problem of a Creative Personality’s Identity in the Novelettes “The Burnt Leaves” by Halyna Pahutiak and “The Ebony Tower” by John Fowles]. *Literaturnyi protses: metodolohiia*,

imena, tendentsii : zbirnyk naukovykh prats (filol. nauky), 7, 147–151.

4. Budnyi, V., & Ilnytskyi, M. (2008). *Porivnialne literaturoznavstvo: pidruchnyk [Comparative Literature Studies: a Textbook]*. Kyiv : Vyd. dim "Kyievo-Mohylianska akademiia".

5. Guerra, T. (2017). Doshch na povin [Rain for Flood]. In *Sad zabutykh plodiv [The Garden of Forgotten Fruit]* (pp. 5–74). Lviv : Vydavnytstvo Staroho Leva.

6. Khokhel, D. (2014). *Epitetarii suchasnoho anhliiskoho u ukrainskoho istorychnoho fentezi (tvory S. Klark i H. Pahutiak) [The Epithets of the Modern English and Ukrainian Historical Fantasy (S. Clark's and H. Pahutiak's literary works)]*. (PhD thesis). Kyiv.

7. Pahutiak, H. (2010). Brama dlia soli y vitru [The Gate for Salt and Wind]. In *Potonuli v snihakh [The Drowned in Snow]*(pp.87–183). Lviv : LA "Piramida".

8. Pahutiak, H. (2013). *Kozhen den – inshyi : shchodennyk [Every Day is Different: a Diary]*. Lviv : LA "Piramida".

9. Pahutiak, H. (2014). *Mii Blyzkyi i Dalekyi Skhid : povist ta eseї [My Near and Far East: a Novelette and Essays]*. Lviv : LA "Piramida".

10. Volkov, A. (Ed.) (2001). *Leksykon zahalnoho ta porivnialnoho literaturoznavstva [The Lexicon of General and Comparative Literature Studies]*. Chernivtsi : Zoloti lytavy.

АНОТАЦІЯ

Мета статті – виявити естетичні акценти в міфопоетиці щоденників Г. Пагузяк і Т. Гверри та визначити типологічну схожість у діаріюшах письменників. Актуальність дослідження пояснюється браком розвідок, присвячених вивченню творів обох митців у компаративному аспекті. Увагу зосереджено на експлікації та імплікації естетичних феноменів у щоденниках Г. Пагузяк і Т. Гверри, у яких виразно оприявнюються типологічні паралелі. Передусім акцентується подібність на жанровому рівні: саме щоденникові записи сприяють фіксації духовно-автобіографічного досвіду схильних до "добровільного екзилу" письменників. Підкреслюються біографічні паралелі, що полягають у виборі місця для усамітнення: обидва автори віддають перевагу територіям, наділеним "герметичністю" й атрибутами райських топосів. Наголошується, що в діаріюшах Г. Пагузяк і Т. Гверри естетичні категорії прекрасного й потворного ототожнюються з міфологічною опозицією природного та штучного, у них протиставляються природа та цивілізація, а в сучасному прогресі вбачається загроза для справжності. З'ясовується, що естетичні цінності Г. Пагузяк і Т. Гверри мають орієнтальний вектор: обидва митці вбачають у культурі Сходу взірць космічної гармонії і мають пієтет до творчості Сей Сьонагон. Типологічні паралелі оприявнюються й у тому, що явища природи письменники сприймають як об'єкти, наділені іманентним естетичним значенням: вони фіксують у щоденникових нотатках спостереження за доквіллям, які відображають властиве міфомисленню сприймання душевних станів як утілення природних циклів. Помічено аналогії у творчості Г. Пагузяк і Т. Гверри на образному рівні, зокрема, образ саду в художній прозі української письменниці стає лейтмотивним і набуває значення міфопоетичного символу, а в щоденниках італійського митця він відображає його інтерес до облаштування у Пеннабіллі "Саду забутих плодів". Висновується, що щоденники Г. Пагузяк і Т. Гверри оприявнюють схожість їхніх естетичних смаків, цінностей та ідеалів, а також типологічну подібність на жанровому, тематичному й образному рівнях.

Ключові слова: естетичні акценти, ліричний щоденник, міфопоетика, компаративістика, типологічні збіги, біографічні паралелі, орієнталізм.